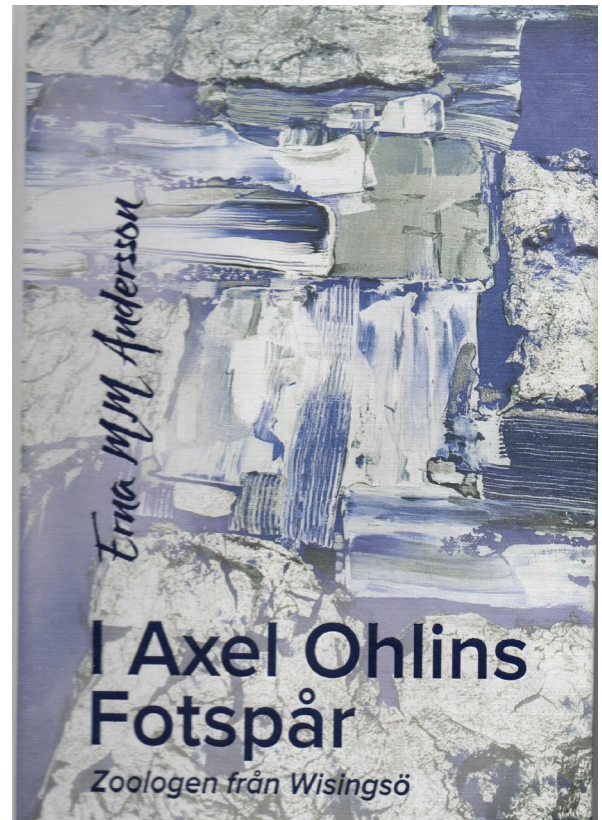

Ny biografi om Axel Ohlin

Att en relativt okänd svensk forskare och polarfarare inom loppet av några år begåvas med två biografier är sällsynt. Förutom den här anmälda, nyligen utgivna boken *I Axel Ohlins fotspår – zoologen från Wisingsö* av Erna Andersson, utkom 2016 *I skuggan av Andrée och Nordenskiöld: polarresenären och zoologen Axel Ohlin – en biografi* (Jorikson, H. 2016, Carlsson Förlag). De två biografierna har något olika anslag, även om båda berättar om svensk polarhistoria utgående från Axel Ohlin. Håkan Jorikson, chef för Grenna museum, in-tar en något kritisk attityd, där Ohlins många personliga problem kommer i förgrunden, och ger därmed ett slags motbild till de vanligen framgångsrika polarforskarporträtten. Erna Andersson däremot tecknar sitt eget personliga porträtt av Ohlin, där hon i den rikt illustrerade boken också följer i hans spår i Arktis och Antarktis.

Axel Gabriel Ohlin föddes den 31 juli 1867 som tredje sonen i en jägmästarfamilj på Visingsö. En fjärde son föddes 1873 men avled redan under första levnadsåret. Familjen flyttade 1874 till Gränna, där Axel började sin skolgång. Han fortsatte sedan på läroverket i Jönköping och avlade sin mogenhetsexamen (dvs. studentexamen) i Lund 1886. Samma år började han studierna vid Lunds universitet, som 1890 ledde fram till en fil. kand. i bland annat zoologi och geologi. Han fortsatte sina studier i Lund till en fil. lic. 1894. Filosofie doktor blev han 1895 med avhandlingen *Bidrag till kännedomen om malakostrakfaunan i Baffin Bay och Smith Sound*, där han redovisar förekomsten av ett flertal kräftdjursgrupper i dessa områden. Under studietiden vistades han tidvis vid Kristinebergs marinbiologiska station och Naturhistoriska riksmuseet, och dessutom började han bygga upp sin erfarenhet som polarfarare, bl.a. genom att följa med valfångstfartyg för att göra marina zoologiska studier.

Den första stora expedition som Ohlin deltog i var Peary Auxilliary Expedition 1894 till havsområdena väster om Grönland. Förutom insamling av zoologiskt material, som senare användes i Ohlins

doktorsavhandling, var en avsikt med deltagandet att försöka leta efter den 1892 försvunna expeditionen med de unga svenska upptäcktsresandena botanisten Björling och zoologen Kallstenius, vilkas fartyg ”Ripple” påträffats som vrak 1893. De återfann endast några rester av expeditionen, bl.a. en skalle och ett lårben av en besättningsmedlem, och Ohlin redovisade 1895 sina iakttagelser i boken *På forskningsfärd efter Björling och Kallstenius*. Han började nu göra sig ett namn som en duglig zoolog, och geologen Otto Nordenskiöld ville därför ha med såväl honom som botanisten Per Dusén på sin expedition till Eldslandet 1895–1897. En del av det därifrån insamlade materialet beskrevs av Ohlin 1901 i uppsatsen *Isopoda from Tierra del Fuego and Patagonia. I. Vålvifera* (Svenska Expeditionen till Magellansländerna, Bd. II, N:o 11). Ohlin lämnade expeditionen 1896 och återvände till

Sverige, där han ansökte om en docentur i zoologi vid Lunds universitet. Universitetet behövde ytterligare lärarkrafter, och han antogs samma år. Nästa expedition som Ohlin deltog i var den till Norra Ishavet 1898 (Björnön, Spetsbergen och Kung Karls Land) under ledning av geologen och paleobotanisten A.G. Nathorst. Förutom de vetenskapliga uppgifterna skulle expeditionen söka efter Andrées ballongexpedition, som inte hörts av, men de hittade bara det omkullblåsta ballonghuset på Danskön. Den kanske mest spektakulära expeditionen Axel Ohlin deltog i – den svenska Antarktisexpeditionen 1901–1903 med fartyget ”Antarctic” – blev dessvärre även hans sista. Ännu en gång stod Otto Nordenskjöld som expeditionsledare. Ohlin arbetade hårt med insamlingarna av zoologiskt material, men under expeditionen insjuknade han i en latent liggande men långt framskriden tuberkulos, troligen förvärrad av de hårda förhållandena på de expeditioner han deltagit i. Han tvingades lämna expeditionen i mitten av 1902 och återvände till Sverige, där han i november lades in på sanatoriet Hessleby i Mariannelund. I april 1903 blev han inlagd på Säfsjö sanatorium, där han avled den 13 juli; knappt 36 år gammal och förvissad om att han var den ende överlevande från expeditionen, eftersom inget hörts från den. Den svenska Antarktisexpeditionen 1901–1903 återkom dock till Sverige i början av 1904, efter att alla deltagare i slutet av 1903 mirakulöst räddats av skeppet ”Uruguay”, trots att de varit uppdelade på tre olika platser. Den största delen av det under expeditionen insamlade materialet nådde också Sverige, men allt detta är en annan historia.

Ohlin var ansedd som en av dåtidens mest kunniga svenska evertebratzoologer och gjorde under alla expeditionerna intensiva insamlingar av framför allt marina organismer – från plankton till fiskar – med hjälp av hävar, trålar och bottenkapor. Han vistades helst på däck och blev otålig när förhållandena inte medgav att redskapen kunde användas. Han undvek ofta att gå iland. Mycket av materialet finns bevarat bland annat på Naturhistoriska riksmuseet, men på

grund av sin korta levnad fick Ohlin endast möjlighet att vetenskapligt bearbeta och publicera begränsade delar av de insamlade kräftdjuren, som var hans huvudsakliga forskningsområde. Förutom doktorsavhandlingen från 1895 hann han publicera ett mindre antal arbeten i vetenskapliga tidskrifter.

Erna Andersson har skrivit en mycket läsvärd bok om en ganska okänd vetenskapsman och erfaren expeditionsdeltagare. Hon har, förutom den gedigna bakgrundsforskningen om expeditionerna och Ohlins deltagande, rest i hans fotspår i norr och söder med avsikt att försöka uppleva det som Axel Ohlin var med om under de stundtals strapatsrika färderna. Varje expedition har egna kapitel där Erna vävt in sina upplevelser i Axels fotspår, och i tillägg till de bilder som hämtats från olika expeditioneredogörelser har hon bidragit med ett rikhaltigt eget bildmaterial från sina resor till Arktis och Antarktis. Ohlin var vad vi idag kanske skulle kalla något av en festprisse som gillade fester och bjudningar, men detta faktum – samt att han tidvis hade problem med alkohol och var kraftigt skuldsatt – är inget som lyfts fram i den här skildringen. Däremot har författaren följt upp levnadsödena för de två kvinnor som stått Axel nära i kärleksrelationer, en Anna (Dandenell) i Sverige och en Anna (Rehder) i Tyskland. Axel Ohlin prioriterade dock sitt arbete med undervisning och deltagande i expeditioner, varför ingen av dessa romanser slutade i något bestående förhållande. Båda dessa kvinnor sägs dock ha varit med vid hans dödsbädd i juli 1903, där ett ungt liv och en ofullbordad forskargärning fick ett alltför tidigt slut. Denna kärleksfulla och spännande skildring av en från Visingsö bördig vetenskapsman och polarfarare, skriven av en numera på Visingsö boende författare och spårföljare, rekommenderas varmt till läsning – mycket nöje!

● SVEN BOSTRÖM

Andersson, E.M.M. 2017. I Axel Ohlins fotspår – zoologen från Visingsö. Hjärtans Hjärna Förlag Wisingsö.